

УДК 37 : 658.3

Л.М.ДУЛУБ

Харківський державний економічний університет

ВИЩА ОСВІТА ТА ЇЇ ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Аналізуються дослідження трудового потенціалу вищої освіти, обґрунтовується діалектичний зв'язок маркетингу та розвитку трудового потенціалу, систематизуються напрями розвитку трудового потенціалу вищої освіти.

*Школа, образование составляет громадную силу,
определяющую быт и судьбу народов и государства*

Д.И.Менделеев

Призначення освітніх послуг – формування інтелектуального, культурного, професійного потенціалу (населення, поколінь, нації, народу), що має дуже тривалий цикл віддачі інвестицій. Так, у Законі України «Про вищу освіту» ст.1 сформульовано, що «зміст вищої освіти – це обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва» [1]. Держава зацікавлена в освіченому населенні як інтелектуальному потенціалі країни, висококонкурентному, основному ресурсі і факторі сучасного ефективного виробництва. Система освіти – це частина обов'язкового державного устрою, але чи може держава забезпечити потреби всіх соціально-професійних сфер населення, чи володіє вона необхідним трудовим потенціалом в області вищої освіти?

Освіта в суспільстві відіграє найважливішу роль у процесах розвитку всіх соціально-виробничих сфер. Але проблемам дослідження трудового потенціалу сучасної вищої освіти в Україні, на наш погляд, приділяється недостатньо уваги в науково-дослідній літературі.

У сучасній літературі виділилися кілька тенденцій дослідження сфери освіти. По-перше, освіта є не тільки соціальним інститутом, але і соціокультурним феноменом, тому що зміст освіти черпається і поповнюється із спадщини культури і науки, а також з життя і практики людини. З цієї причини автори аналізують освіту як соціально-культурний феномен, розглядають діалектичну єдність суспільства й освіти, передумови її формування і розвитку [3-5]. У результаті освіта представляється як один з оптимальних і інтенсивних способів входження людини у світ науки і культури; формування суспільного і духовного життя людини; розвитку регіональних систем і збереження національних традицій; активного прискорювання культурних змін і

перетворень у суспільному житті й в світогляді окремої людини; передачі і втілення базових культурних цінностей і цілей розвитку суспільства.

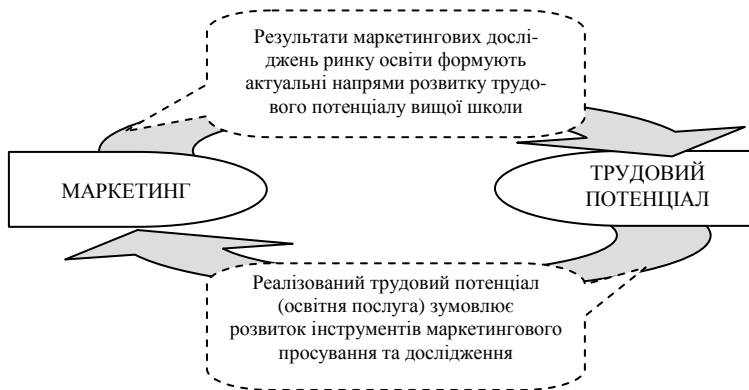
Також досить багато публікацій присвячено дослідженню і розвитку видів і способів освіти [2, 7, 15]. Наприклад, аналіз і систематизація моделей освіти (традиційна модель, розвиваюча освіта, раціоналістична модель, феноменологічна модель, неінституціональна освіта), розвиток технології освіти і модифікація видів занять (від практичного семінару до тренінгу або коучингу).

Окремим напрямком у літературі виділилися публікації, присвячені психології освіти [6, 11, 12]. Автори розкривають мотиви одержання освіти в сучасному суспільстві, аналізують психічні процеси сприйняття знань і узагальнюють рекомендації щодо удосконалення освітнього процесу з позиції особливостей людської психіки. Психологія освіти вивчає також мотиви педагогічної діяльності. На жаль, Е.П.Ільїн [6] наводить дані про те, що тільки 30-45% майбутніх викладачів, які обирають педагогічну діяльність основним видом своєї професійної діяльності, мають щирий інтерес до професії викладача. У всіх інших випадках вибір даної професії пов'язаний з мотивами інтересу до конкретного наукового предмета, запобіганням служби в армії (у юнаків), престижністю професії (у дівчат) і навіть іноді з близькістю педагогічного вузу від місця проживання.

Проблемі вивчення особистості ідеального викладача присвячено усього кілька публікацій, наприклад А.К.Маркова поряд з аналізом мотивів професійної діяльності учителя фрагментарно описує якості, необхідні викладачу для ефективної професійної діяльності [11]. Л.М.Мітіна аналізує проблеми сучасної школи і вчителів як соціального класу нашого суспільства, описує професійні й особистісні характеристики, необхідні вчителю [12]. Однак, комплексного дослідження необхідних особистісних якостей, індивідуально-професійного потенціалу сучасного викладача вищої школи не проводилося.

Окремим малорозробленим напрямком дослідження є економічний аспект освітніх послуг: дослідження явища “освіта” з точки зору розуміння освіти як прибуткового товару [8, 16]. Протягом останніх років став активно розвиватися маркетинг освітніх послуг [10-14]. Так, Т.Є.Оболєньська [13] обґрунтовує необхідність і перспективність реалізації потенціалу маркетингу в сфері освіти, визначає особливості маркетингу освітніх послуг і формулює його основний принцип – орієнтацію освіти на примноження цінності людини. У цій роботі розглядаються також деякі практичні питання поліпшення маркетингової орієнтації навчального закладу, приймаючи до уваги централізовано-

контрольовану систему державної освіти, наводяться практичні дослідження конкуренції і співпраці між навчальними закладами. Але на нашу думку, ефективний маркетинг має бути пов'язаний з оцінкою існуючого трудового потенціалу, який необхідно враховувати при здійсненні маркетингових досліджень. У результаті маркетингових досліджень отримаємо інформацію про реальний стан ринку освітніх послуг, про його реальний попит. Ця інформація є відправним напрямом удосконалення і розвитку існуючого трудового потенціалу. Реалізація реального трудового потенціалу також тісно взаємопов'язана з маркетингом як системою просування послуги. Так, одним з напрямків маркетингової стратегії макrorівня В.І.Коршунова є реалізація заходів для зміни ціннісних орієнтацій суспільства, у тому числі підготовка фахівців державного масштабу. Його ідея макромаркетингу передбачає вплив маркетингових інструментів на реалізацію трудового потенціалу: “щоб мобілізувати фінансові, трудові ресурси нації, її інтелектуальний потенціал, стратегічний макромаркетинг припускає створення підпрограм за кожним аспектом” [9]. Таким чином, вважаємо, що необхідно досліджувати розвиток трудового потенціалу науково-педагогічних працівників вищої освіти враховуючи діалектичний взаємозв'язок маркетингу та трудового потенціалу, спрощена модель якого зображена на рисунку.

Взаємозв'язок маркетингу та трудового потенціалу

Дослідження напрямів розвитку трудового потенціалу вищої освіти свідчать, що вони тісно пов'язані з суперечливими проблемами реалізації вищої освіти в Україні, такими як: встановлення справедливих співвідношення платної і безкоштовної освіти, доступність вищої

освіти для будь-якого бажаючого чи встановлення високих вимог до абітурієнтів, необхідність збереження загального строку освіти і зростання об'ємів наукової інформації, необхідної для опанування професією, одночасне існування попиту на напрямки освіти, які відповідають сучасним модним тенденціям в суспільстві та існування реального дефіциту спеціальностей на ринку праці та інші актуальні проблеми, що представлені в таблиці. Дані проблеми систематизовані та розглянуті нами з трьох аспектів: економічного, технологічного та організаційно-адміністративного.

Проблеми ефективної реалізації трудового потенціалу вищої освіти

ПРОБЛЕМИ			НАПРЯМКИ ВИРІШЕННЯ
Економічні			
Безкоштовна освіта, Фінансова, економічна доступність вищої школи – державне фінансування	↔	Платність вищої школи – Необхідність додаткового фінансування вищої школи	Оптимізація співвідношення платної та безкоштовної освіти
Пріоритет державної освіти	↔	Пріоритет приватної освіти	Чітке визначення, структурування відсоткового співвідношення приватних та державних вузів за різними критеріями (регіон, напрям освіти)
Вища освіта як товар Існування попиту на напрямки освіти, які відповідають сучасним модним тенденціям освіти	↔	Вища освіта як об'єктивна необхідність Існування переліку обов'язкових фундаментальних дисциплін, затверджених спеціальностей, реального дефіциту спеціальностей	Державний стандарт на освітні програми обов'язкових дисциплін Розвиток і акредитація нових спеціальностей, введення вибіркових дисциплін, ліквідування старих спеціальностей Формування особливого попиту на напрямки освіти, які відповідають сучасним соціально-економічним умовам України
Технологічні			
Необхідність використання нових технологій реалізації трудового потенціалу вищої освіти	↔	Використання закордонної теорії і практики технологій реалізації трудового потенціалу вищої освіти, які не враховують особливостей історичних соціально-економічних умов України	Розроблення теоретичної та методичної бази реалізації трудового потенціалу вищої освіти в Україні

Продовження таблиці

Доступність вищої освіти	↔	Високі вимоги до абітурієнтів у вищій освіті	Введення багаторівневої освіти
Динамічність розвитку наукового знання	↔	Якість викладення нового матеріалу, освоєння нових курсів, підготовка науково-методичних розробок	Підвищення кваліфікації та переатестація науково-педагогічних працівників
<i>Організаційно-адміністративні</i>			
Розвиток наукового знання, необхідність введення нових курсів	↔	Збереження загального строку освіти	Скорочення аудиторних годин, посилення самостійної роботи студентів, введення мобільної гнучкої системи освіти
Непостійність якості реалізації трудового потенціалу вищої освіти як послуги	↔	Необхідність підтримання високої якості реалізації трудового потенціалу вищої освіти	Розвиток (впровадження) моніторингу трудового потенціалу вищої школи
Неможливість кількісно оцінити трудовий потенціал вищої освіти	↔	Необхідність підвищити достовірність оцінки трудового потенціалу вищої освіти	Обґрунтування та розроблення технології використання методів багатовимірного статистичного аналізу, експертних оцінок для оцінки трудового потенціалу вищої школи

1. Про вищу освіту: Закон України від 17 січня 2002 р. № 2984-III // ВВРУ. – 2002. – № 10. – С. 110.
2. Высшее образование в Российской Федерации / Под ред. В.М.Филиппова. – М., 2000. – 214 с.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. – М., 1998. – 605 с.
4. Добренев В.И., Нечаев В.Я. Общество и образование. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 381 с.
5. Зборовский Г.Е. Образование: от XX к XXI веку. – Екатеринбург, 1999. – 256 с.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
7. Кармаев А.Г. Инновационные процессы в образовании. – М., 2000. – 198 с.
8. Колесников Л.Ф., Турасенко В.Н., Борисов Г.С. Эффективность образования. – М., 1991. – 114 с.
9. Коршунов В.И. Стратегічне планування маркетингової діяльності на підприємстві: Дис... д.е.н.: 08.06.02. – Харків, 2002. – 334 с.
10. Литвинова Н.П. Маркетинг образовательных услуг. – СПб.: Питер, 1997. – 108 с.
11. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М., 1993. – 240 с.
12. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал. – М., 1994. – 98 с.
13. Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід. – К.: КНЕУ, 2001. – 208 с.

14.Панкрухин А.П. Маркетинг образовательных услуг в высшем и дополнительном образовании. – М., 1995. – 238 с.

15.Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Уч. пособие для пед. вузов и институтов повышения квалификации. – М., 1998. – 156 с.

16.Щетинин В.П. и др. Экономика образования: Уч. пособие. – М., 1998. – 56 с.

Отримано 12.01.2004

УДК 628.1 : 658.26

Т.А.МАМАЕВА, канд. экон. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

А.А.ИВАНОВ

Московский гуманитарно-экономический институт (Российская Федерация)

Е.О.ИВАНОВА

Приморский краевой отдел образования, г.Владивосток (Российская Федерация)

О.А.ИВАНОВА, О.В.КРАВЧЕНКО

Дальневосточный государственный университет, г.Владивосток

(Российская Федерация)

РОЛЬ ОБЪЕКТИВНЫХ ЗАКОНОВ В РАЗВИТИИ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ И РОССИИ

Рассматривается необходимость введения в учебный процесс вузов системы объективных законов, влияющих на разностороннее развитие народного хозяйства, изучение которых в настоящее время не осуществляется.

Как показали исследования авторов [3, 4, 7-9] роли объективных экономических законов, влияющих на развитие разносторонней деятельности, событий независимо от субъективных проявлений творческого процесса в вопросах обучения, образования, воспитания нового поколения, а также на любые виды производственных процессов, существует проблема отсутствия в настоящий период публикаций о роли таких знаний, которые смогли бы быть путеводными основополагающими принципами, правильно направляющими на решение конкретных задач.

В связи с этим проведены научные исследования, позволяющие нацелить на необходимость решения данной проблемы.

Анализ последних достижений науки, опубликованных в научных и учебных изданиях [1, 5, 6, 10, 12-15], в которых могло быть раскрыто решение данной проблемы, показал, что на данном этапе такие исследования отсутствуют. Детально изучив необходимость продолжения настоящих исследований в различных направлениях творчества, нами выделены нерешенные задачи указанной проблемы, которым посвящена данная публикация.